

Sygn. akt III AUa 85/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 czerwca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Urszula Iwanowska
Sędziowie:	SSA Anna Polak SSA Zofia Rybicka - Szkibieli (spr.)
Protokolant:	St. sekr. sąd. Elżbieta Kamińska

po rozpoznaniu w dniu 18 czerwca 2013 r. w Szczecinie

sprawy W. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji ubezpieczonej

od wyroku Sądu Okręgowego w Koszalinie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 10 grudnia 2012 r. sygn. akt IV U 1230/12

oddala apelację.

SSA Zofia Rybicka - Szkibieli SSA Urszula Iwanowska SSA Anna Polak

Sygn. akt III AUa 85/13

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 7.09.2012 roku organ rentowy - Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. odmówił W. K. odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1.08.2009 roku do 31.07.2010 roku w łącznej kwocie 6918,93 zł. Z uzasadnienia decyzji wynika, że organ rentowy po przeanalizowaniu powołanych przez ubezpieczoną okoliczności (stan zdrowia, spłata kredytu) i przedłożonych dokumentów uznał, że ubezpieczona, mająca dochody z 2 źródeł, w tym z działalności gospodarczej, nie znajduje się w tak trudnej sytuacji materialnej, aby stwierdzić wystąpienie szczególnych okoliczności uzasadniających odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń.

Ubezpieczona w odwołaniu od decyzji organu rentowego oraz w toku procesu podniosła, że dokonana przez pozwanego ocena jej sytuacji jest bardzo krzywdząca, tym bardziej, że prowadząc działalność gospodarczą, otrzymuje w związku z tym

już tylko połowę emerytury i żądanie zwrotu pobranych świadczeń, wydanych na bieżące potrzeby, obecnie spowoduje pozbawienie jej niezbędnych środków na utrzymanie, gdyż nie ma żadnych oszczędności, ponosi koszty leczenia, musi spłacać kredyt, a dochody z działalności gospodarczej są niepewne.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie i zasądzenie zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, podnosząc,

że również obecnie nie ma przeszkód, aby ubezpieczona zaproponowała układ ratalny, jeżeli mimo pobierania emerytury i dochodów z działalności gospodarczej nie jest

w stanie spłacić całości zadłużenia.

Sąd Okręgowy w Koszalinie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 10.12.2012 r. oddalił odwołanie.

Sąd I Instancji ustalił, że W. K. jest uprawniona do świadczenia rentowego z tytułu zaliczenia do trzeciej grupy inwalidów w związku z chorobą zawodową, od marca 1987 roku, a od listopada 2001r. do świadczenia emerytalnego. Od daty ustalenia prawa do emerytury świadczenie zostało zwiększone o 50% należnego świadczenia rentowego. Przez okres korzystania ze świadczeń z ubezpieczenia społecznego ubezpieczona była aktywna zawodowo - pozostawała w stosunku pracy, bądź prowadziła pozarolniczą działalność gospodarczą na własny rachunek; tą ostatnią kontynuuje do dnia dzisiejszego. W związku

z wejściem w życie ustawy z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków i chorób zawodowych ubezpieczona została poinformowana o zasadach, na których może w dalszym ciągu otrzymywać półtora-krotne świadczenia. Ponieważ W. K. nie spełniała ustawowych warunków Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z 19 sierpnia 2010 roku zobowiązał ją do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od dnia 1 sierpnia 2007 roku do dnia 31 lipca 2010 roku w kwocie 19.456,93 zł. Nadpłata świadczenia (renty z tytułu choroby zawodowej) powstała w związku z pobieraniem przez ubezpieczoną

od 2003 roku emerytury i renty w zbiegu, pomimo istnienia okoliczności uzasadniających wstrzymanie wypłaty renty, tj. braku prawa do wypłaty dwóch świadczeń w związku z osiągnięciem przychodu z działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Ubezpieczona nie zgodziła się z wydaną decyzją i złożyła odwołanie do Sądu Okręgowego w Koszalinie. Rozpatrując odwołanie ubezpieczonej od decyzji z dnia 19 sierpnia 2010 roku zobowiązującej

do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres 3 lat Sąd Okręgowy

w Koszalinie w wyroku z dnia 31 maja 2011 roku (sygn. akt IV U 1209/10) orzekł,

że zachodzą przesłanki uzasadniające żądanie zwrotu nienależnie pobranych świadczeń jedynie za okres 12 miesięcy (art. 138 ust. 4 ustawy emerytalnej). Wykonując wyrok Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 31 maja 2011 roku, sygn. akt IV U 1209/10, organ rentowy 17 sierpnia 2011 roku wydał decyzję zobowiązującą W. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 sierpnia 2009 roku do 31 lipca 2010 roku w kwocie 6.918,93 zł. Ubezpieczona odwołała się

od tej decyzji i Sąd Okręgowy w Koszalinie wyrokiem z dnia 5 czerwca 2012 roku, sygn. IV U 289/12, prawomocnie oddalił odwołanie.

Wnioskiem z 7 sierpnia 2012 roku W. K. zwróciła się z wnioskiem

o odstąpienie od żądania od niej zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, a prośbę uzasadniła tym, że znajduje się w bardzo trudnej sytuacji materialnej i zdrowotnej. Decyzją z dnia z dnia 7 września 2012 roku organ rentowy negatywnie rozstrzygnął ten wniosek.

W. K. jest właścicielką niewielkiego mieszkania (kawalerka), samochodu marki (...), kupionego w salonie samochodowym w 2011 roku, korzysta ze świadczenia emerytalnego w wysokości 1537,29 zł brutto i prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą (agent ubezpieczeniowy), która przynosi jej dochód

w granicach 1100 - 1300 zł miesięcznie. Miesięcznie obciążenia finansowe ubezpieczonej związane są z bieżącym utrzymaniem mieszkania (czynsz, należności za gaz i energię elektryczną), a nadto zobowiązana jest do spłaty kredytu z tytułu zakupu samochodu w wysokości 423,65 zł miesięcznie. Ubezpieczona cierpi na liczne choroby takie jak nadciśnienie, dolegliwości kardiologiczne, osteoporozę, zaćmę; przeżyła wirusowe zapalenie wątroby typu B oraz operację usunięcia zaćmy. Dodatkowo wspiera finansowo córkę i wnuka.

W oparciu o tak poczynione ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie i wskazał za podstawę prawną rozstrzygnięcia art. 138 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity opubl. w Dz. U. z 2009 roku, Nr 153, poz. 1227, ze zmianami) - zwaną ustawą emerytalną - jednocześnie przytaczając jego treść. Sąd pierwszej instancji podniósł, iż w orzecznictwie sądowym w ramach katalogu przykładowych okoliczności uzasadniających zastosowanie art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej wskazuje się: brak majątku, z którego możliwe byłoby dochodzenie od osoby zobowiązanej zwrotu świadczeń, ustalenie, że w przypadku zwrotu świadczeń osoba zobowiązana lub osoby pozostające na jej utrzymaniu zostałyby pozbawione niezbędnych środków utrzymania, ciężką chorobę powodującą niezdolność do pracy lub niepełnosprawność osoby zobowiązanej, członka jej rodziny lub innej osoby pozostającej na jej utrzymaniu, wiek osoby zobowiązanej, zdarzenia losowe (kradzież, wypadek, pożar, powódź, inne klęski żywiołowe) powodujące szczególne trudności w sytuacji materialnej osoby zobowiązanej; przy czym nawet zaistnienie jednej lub kilku z powyższych sytuacji nie będzie oznaczać automatycznego zastosowania art. 138 ust. 6 przywołanej ustawy.

W ocenie Sądu Okręgowego, w niniejszej sprawie okoliczności powoływane przez ubezpieczoną oraz obszerna dokumentacja nie świadczy, że zachodzą szczególne okoliczności uzasadniające odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, gdyż sytuacja materialna ubezpieczonej nie należy do trudnych, a spłata nienależnie pobranych świadczeń nie pozbawi jej niezbędnych środków utrzymania.

Ubezpieczona dobrowolnie prowadzi działalność gospodarczą jako agent ubezpieczeniowy i z tego tytułu osiąga dochód od 1100 zł do 1300 zł miesięcznie, a nadto otrzymuje świadczenie emerytalne w kwocie 1.287,93 zł netto. Tym samym łącznie jej dochód w miesiącu oscyluje pomiędzy kwotą od 2387,93 zł do 2587,93 zł netto. Koszty eksploatacji mieszkania i zakup leków to kwota wynosząca średnio 660 zł. Posiadanie samochodu nie jest dobrem niezbędnym do życia. Owszem, ułatwia prowadzenie działalności gospodarczej, ale z całą pewnością nie można powiedzieć, że brak środka transportu uniemożliwia ubezpieczonej prowadzenie działalności gospodarczej, gdyż nie jest to dobro konieczne i niezbędne. Również zobowiązania kredytowe zaciągnięte w ostatnim czasie na zakup samochodu nie są zobowiązaniami ważniejszymi, istotniejszymi od zobowiązań wobec organu rentowego. Wręcz przeciwnie, to zobowiązania wobec ZUS korzystają z pierwszeństwa i są na uprzywilejowanej pozycji. Ubezpieczona utrzymuje się z dwóch stałych źródeł utrzymania, ma znaczny majątek w postaci mieszkania i samochodu, nie jest całkowicie niezdolna do pracy, a jej problemy zdrowotne (nadciśnienie tętnicze, dwie operacje usunięcia zaćmy, III grupa inwalidów z ogólnego stanu zdrowia i w związku z chorobą zawodową), choć mogą utrudniać, to nie powodują niemożności funkcjonowania w życiu codziennym, bowiem ubezpieczona w dalszym ciągu pozostaje aktywna zawodowo. Fakt zakupu samochodu do prowadzenia działalności gospodarczej świadczy o tym, że W. K. zamierza nadal prowadzić działalność gospodarczą. Zdaniem Sądu meriti w sprawie nie zaistniały też nadzwyczajne zdarzenia losowe (np. klęski żywiołowe), które powodowałyby konieczność ponoszenia szczególnych dodatkowych wydatków i uzasadniałyby odstąpienie od dochodzenia zadłużenia.

Sąd Okręgowy tak argumentując na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. oddalił odwołanie ubezpieczonej.

Z rozstrzygnięciem Sądu pierwszej instancji nie zgodziła się ubezpieczona, zaskarżając wyrok w całości. W złożonej apelacji zarzuciła sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego przez przyjęcie,

że w sprawie nie zachodzą szczególne okoliczności uzasadniające zastosowanie

art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej, gdyż ubezpieczona posiada majątek, a spłata nienależnie pobranego świadczenia nie pozbawi jej niezbędnych środków utrzymania, w sytuacji gdy faktycznie nie posiada majątku, z którego mogłaby spłacić świadczenie, a kawalerka, jaką zajmuje z córką, ma stosunkowo niewielką wartość i nie może być źródłem dochodu z tytułu najmu, czy sprzedaży, zaś samochodu nie może traktować jako swoją własność, skoro spłaca kredyt zaciągnięty na jego zakup.

Wskazując na powyższe, apelująca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i odstąpienie od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, w następstwie uznania, że w sprawie zachodzą przesłanki uzasadniające zastosowanie art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej. Apelująca wniosła o dopuszczenie dowodu z akt Sądu Okręgowego w Koszalinie IVU 1209/10 na okoliczność podnoszonego przez ubezpieczoną zarzutu braku pouczenia i stanowiska przedstawionego w uzasadnieniu wyroku.

Apelująca w uzasadnieniu apelacji wskazała, że kwestionuje ustalenia Sądu dotyczące jej sytuacji majątkowej. Ponadto, dochód z działalności gospodarczej jest niepewny, tak jak niepewna jest zdolność ubezpieczonej do jej kontynuacji, zważywszy na jej wiek i stan zdrowia, a ubezpieczona prowadząc działalność gospodarczą de facto pozbawia się świadczenia powiększonego, czym przecież działa na korzyść organu rentowego. Spłata świadczenia z emerytury oznacza dla ubezpieczonej egzystencję na krytycznej granicy, zważywszy na konieczność comiesięcznego wydatkowania kwot na zakup leków. Organ rentowy w dotychczasowych postępowaniach nie wystosował żadnej propozycji w zakresie spłaty świadczenia, a ona w żadnym stopniu nie zawiniła zaistniałej sytuacji, gdyż nie miała świadomości, że wypłacone świadczenie jest nienależne, a poza tym (organ rentowy miał wiedzę o prowadzonej przez nią działalności gospodarczej).

W dalszej części uzasadnienia skarżąca podniosła, że wchodzące w życie abolicje umożliwiają organowi rentowemu umarzanie zaległości sięgających wielotysięcznych kwot, a tymczasem organ rentowy żąda od niej zwrotu świadczeń, co należy uznać

za niewspółmierność racji (interes organu rentowego). Ubezpieczona nie zaskarżyła wyroku z dnia 31.05.2011., w sprawie IV U 1209/10, ale tylko dlatego, że została błędnie pouczone, że nie przysługuje jej prawo odwołania się do Sądu od decyzji organu odmawiającego odstąpienia od żądania zwrotu na podstawie art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej. Wskazała na niekonstytucyjność przepisu art. 114 ust. 1a (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2012r. sygn. K 5/11)

i wywiodła, że także w jej sprawie doszło do braku dochowania staranności po stronie organu rentowego i zaniechania wykorzystania przez ten organ informacji dostępnych w KSI, co skutkowało po jej stronie obowiązkiem zwrotu wypłacanych świadczeń, rodząc tym samym utratę zaufania obywatela do państwa i do prawa.

Organ rentowy nie ustosunkował się do treści apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonej nie zasługiwała na uwzględnienie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd I Instancji dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych w zakresie posiadanego majątku, dochodów oraz wydatków ubezpieczonej, sytuacji rodzinnej oraz stanu zdrowia ubezpieczonej, w oparciu o wszechstronną ocenę całokształtu okoliczności ujawnionych w toku przewodu sądowego, bez naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów i wyprowadził z nich należycie uzasadnione wnioski, które stały się podstawą do wydania orzeczenia drugo instancyjnego bez potrzeby ich uzupełniania bądź korygowania. Sąd Apelacyjny podzielając ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji przyjął je za własne. Rozpoznając sprawę Sąd Okręgowy nie naruszył też norm prawa materialnego, jak i zasad postępowania, które uzasadniałyby uwzględnienie wniosku apelacji.

Sąd Apelacyjny, poddając analizie sprawę ubezpieczonej, nie doszukał się szczególnie uzasadnionych okoliczności uzasadniających odstąpienie przez organ rentowy od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w myśl

art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej, choćby co do części świadczenia. W. K., osiąga stałe, regularne dochody, z 2 różnych źródeł, w tym świadczenie emerytalne oraz z prowadzonej działalności gospodarczej; posiada zdolność kredytową, na takim poziomie, że uzyskała też kredyt na zakup pojazdu osobowego. Mimo wieku emerytalnego, przebytych schorzeń, czy obecnych wydatków, w tym związanych z leczeniem, nie znajduje się w stanie ubóstwa, kreowanego przez ubezpieczoną na potrzeby niniejszego procesu. Ubezpieczona osiąga dochody z działalności gospodarczej, a w przyszłości - może liczyć na pomoc córki. Nie zostanie też pozbawiona niezbędnych środków do życia, nawet gdyby doszło do zajęcia jej świadczenia emerytalnego ponad kwotę wolną od zajęcia. W przypadku ubezpieczonej nie występują więc szczególnie uzasadnione okoliczności w rozumieniu art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej. Sąd Apelacyjny podziela przy tym stanowisko Sądu Apelacyjnego w Krakowie, iż przepis art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej z jednej strony pełni funkcję ochronną względem osoby zobowiązanej do zwrotu świadczenia, a z drugiej strony ma on charakter wyjątkowy. Charakter ochronny wynika z tego, że jego celem jest w szczególności zabezpieczenie zobowiązanych do spłaty należności przypadających na rzecz organu rentowego przed pozbawieniem ich wskutek powyższego możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Przepis ten ma też charakter wyjątkowy, gdyż skoro już doszło do nienależnego pobrania świadczeń, a przez to zubożenia środków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, to osoba, która świadczenie nienależnie pobrała, ma obowiązek jego zwrotu, i tylko z wyjątkowych powodów („szczególnie uzasadnionych okoliczności”) można odstąpić od niej od żądania zwrotu. Wśród okoliczności uzasadniających zastosowanie art. 138 ust. 6 cyt. ustawy wymienić można przykładowo brak majątku, z którego możliwe byłoby dochodzenie od osoby zobowiązanej zwrotu świadczeń; ustalenie, że w przypadku zwrotu świadczeń osoba zobowiązana lub osoby pozostające na jej utrzymaniu zostałyby pozbawione niezbędnych środków utrzymania; ciężką chorobę powodującą niezdolność do pracy/niepęnosprawność osoby zobowiązanej, członka jej rodziny lub innej osoby pozostającej na jej utrzymaniu; wiek osoby zobowiązanej; zdarzenia losowe (kradzież, wypadek, pożar, powódź, inne klęski żywiołowe) powodujące szczególne trudności w sytuacji materialnej osoby zobowiązanej (vide wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 marca 2013 r., sygn. III AUa 1228/12, LEX nr 1294801). Należy podkreślić, iż omawiana regulacja art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej ma charakter wyjątkowy i z tego powodu nie podlega wykładni rozszerzającej. W sprawie ubezpieczonej nie zachodził żaden z wyżej wymienionych przypadków, czy jakiegokolwiek inny, mogący choćby zbliżyć sytuację ubezpieczonej do wyjątkowo trudnej, podlegającej rozważaniu w płaszczyźnie możliwości de facto zaniechania żądania choćby części świadczenia, które z zasady winno być zwrócone. Ubezpieczona ma stabilną sytuację materialną i finansową, jest osobą czynną zawodowo, zarabia, ma regularne dochody, może też liczyć na córkę. W żadnej mierze nie można twierdzić, że zaistniały, a nade wszystko trwały, jakieś szczególne okoliczności, mające wpływ na sytuację ubezpieczonej i aby była ona jakoś szczególnie wyjątkowa. Nadto, z punktu widzenia sprawy z wniosku o odstąpienie żądania zwrotu świadczenia nienależnie pobranego, indyferentnymi okazały się powoływane w treści apelacji takie okoliczności, jak wina, czy brak winy po stronie ubezpieczonej organu rentowego w związku z wypłacanymi i pobieranymi przez ubezpieczoną nienależnie świadczeniami, brak zaufania ubezpieczonej do pozwanego i prawa, czy w końcu brak propozycji pozwanego zawarcia z ubezpieczoną układu ratalnego, oraz bliżej nieokreślona abolicja, która przecież nie objęła ubezpieczonej. W sprawie nie miał też zastosowania powoływany w apelacji niekonstytucyjny przepis. W niniejszej sprawie istotne było tylko to, czy na podstawie art. art. 138 ust. 6 cyt. ustawy zaszyły szczególnie uzasadnione okoliczności, stanowiące podstawę do odstąpienia od żądania zwrotu świadczenia i kwestię tę ustalono oraz prawidłowo przesądzone, z tym, że na niekorzyść apelującej. Co się zaś tyczy możliwości zawarcia układu ratalnego, to ubezpieczona winna wystąpić z taką inicjatywą, gdyż z tego powodu, że w jej interesie leży układanie się z wierzycielem (organem rentowym).

Mając na uwadze przedstawioną argumentację Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację, o czym orzekł w sentencji.

SSA Zofia Rybicka - Szkibieli SSA Urszula Iwanowska SSA Anna Polak